

Ключові тригери для розбудови концепцій відновлення України

Харламова Г.О., д.е.н., доц., Ставицький А.В., д.е.н., проф. Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Цілком зрозумілим є те, що на даному етапі розвитку військових подій, жоден науковець не візьме на себе сміливість розробки сценаріїв зі впевненістю у їх вичерпаності. Багатовекторність даного сценарного підходу не дозволяє навіть виявити вичерпний пул факторів та тригерів, які мають сформувати SWOT матрицю будь-якої стратегії чи концепції з відновлення України. Тому, для експертного середовища вбачається вкрай важким визначення тих майбутніх галузевих чи секторальних "дійних корів", на яких вся економіка України зможе більш потужно запуснутися та відновитися. І тут, мабуть, варто зазначити, що кращим терміном можна вбачати не "відновлення", бо вже є очевидним, що деякі об'єкти промисловості настільки зруйновані, що відбудувувати їх до рівня того стану, в якому вони були як радянська спадщина, не варто. Потрібним є "переформатування", "реновація" - адже українська економіка, зокрема, за рахунок високого патріотичного пориву, вказує на сильну позицію нових галузей, як то цифрові технології, електроніка, оборонпром тощо.

Проте вже зараз потрібно та варто проговорювати в експертному середовищі реалізацію Цілей 2030 та підтримку концепції Людиноцентризму, яка була зазначена в Стратегії України, як національної безпеки, так і інших. На сьогодні, країна втратила біженцями значну частину активного людського потенціалу, і основна задача, яка буде посилюватися із затягуванням військового конфлікту, – щоб міграційний рух обернувся на повернення, а не на возз'єднання родин за кордоном. Вже на сьогодні країна втрачає грошообіг через те, що заробітки осіб, які працюють дистанційно за кордоном осідають в країні-реципієнті, дещо ослабли грошові потоки від заробітчанин, які останні роки перевищували потоки прямих іноземних інвестицій.

Говорячи, про створення передумов для повернення співвітчизників і запобігання виїзду ще більшого числа тих, хто доки вагається, в країні мають знаходитися відповіді на 4 принципові питання: де жити, що їсти, де заробляти, де навчати дітей.

В цьому аспекті, декілька принципових реплік:

1) Інфраструктура – стає питанням довіри. Якщо країна залишиться декорованою розвалинами, мертвими містами чи районами, недобудовами великих ЖК, зокрема в Києві, – майбутнє для багатьох ніколи вже не буде пов'язане з нею. Ми втратимо молодь, яка є надзвичайно мобільною. Тому вкрай важливими є вироблення вже зараз принципових рішень, та проведення переговорів для знаходження джерел фінансування на:

- зруйновані житлові та інфраструктурні об'єкти. На сьогодні багатьом постраждалим приходить інформація, що після становлення в чергу, вони у 2025 році отримають відповідь та можливе фінансування відшкодувань. Але з людською свідомістю це не працює. План і рішення вже має бути зараз, щоб

громадяни були впевнені, що інфляція за декілька років не зменшить суми виплат до незначних;

- тимчасове житло, що має частково вирішувати і питання зруйнованого житла. Тільки у Львові є певні намагання побудови таких тимчасових комплексів. Більшість регіонів та, зокрема, Київ не продемонстрували ще стратегії за цим питанням;

- добудову новобудов. На жаль, частина девелоперів з різних причин не має змоги добудувати житло. В більшості випадків це гроші фізичних осіб, громадян, а тому необхідно гарантувати виконання інвестиційних зобов'язань, при необхідності надати кредити, щоб будівництва могли продовжуватися. Це питання і робочих місць, і довіри, надійності, роботи підприємств, імпорту тощо. За даними ЛУН, наприклад, в Києві на сьогодні запущено 87 масивних ЖК та 5 об'єктів в процесі підготовки. Попит на новобудови в столиці зростає до червня 2022 року, що відзеркалено в ціні. І саме складність проведення операцій, значне подорожчання матеріалів, а й відповідно, нерухомості, зупинили це зростання.

Принципово розуміти, що якщо тільки не запуститься хоча б один процес банкрутства великого забудовника, чи навіть середнього, цей принцип доміно вже буде не зупинити. Відбудеться ментальне повернення до 90х років минулого століття, часів зневіри. Багато родин просто втратять надію та будуть змушені емігрувати. Саме зараз на часі є необхідність прийняття пакету законодавчих ініціатив та документів із захисту прав інвесторів, створення банку інвесторів, можливо, декларація інвестиційних прав через застосунок Дія тощо;

- безпека купівлі/продажу вторинного житла теж потребує швидкого узгодження. Ринок мертвий на сьогодні зі зрозумілих причин. Робота нотаріусів має бути запущена активно, але механізми захисту мають бути посилені.

2) Продовольча безпека на сьогодні є вразливою як ніколи. Приклад, загальні фінансові втрати від знищення виробництва курячих яєць внаслідок російської агресії склали на травень 2022 року - 1,5 млрд грн. Слід готуватися до значного шоку на ринку продовольства. Коли буде відмінено державне регулювання цін.

3) Щодо бізнесу окремо акцентуємо на ветеранському бізнесі, запуску кредитування, – адже сьогодні банки фактично не кредитують, виділені кошти значно менше потреби бізнесу (44,6% респондентів так стверджують згідно опитувань Board, Дія БізнесЦентр, ЦРІ). І це при тому, що мова йде про кредити в 1-10 млн грн.

4) на сьогодні, враховуючи, що з 2014 року Україна перебуває в конфлікті з РФ, останній рік посилюються погрози з боку агресора. Система дитячих садочків та шкіл (державних та муніципальних) виявилась і досі, після 8 місяців війни, не готова до безпекового простору та еко-системи. В той час, як приватні заклади спіймали хвилю і швидко обладнали свої бомбосховища, виробили певні алгоритми дій тощо.

Отже, Україна на часі має вже питання, які можна і потрібно вирішувати, і якомога швидше. В той же час, вести мову про питання, які мають надвисоку ймовірність невизначеності, зайва трата експертного часу та енергії.